

tárosok széles körének mozgósításával szervezési és tartalmi szempontból egyaránt emlékezetessé tegyék az 1972. évi IFLA konferenciát.

A könyvtár közművelődési szerepének kérdései az IFLA 1970. évi moszkvai közgyűlésén

"A könyvtár mint közművelődési tényező" (Libraries as a force in education) volt a moszkvai IFLA-közgyűlés központi témája. Ezzel foglalkoztak az első napi plenáris üléseken, s a szekciók, bizottságok ülésein is érvényesült a szaktémák feldolgozásában ez a szempont. Az alábbiakban áttekintjük néhány idevágó kérdés, referátum gondolatmenetét.

-.-.-.-.-.-

Herman LIEBAERS, az IFLA elnöke, "A Nemzetközi oktatásügyi év" címmel mondott megnyitó beszédet. Témánkkal kapcsolatban két mozzanatot emelt ki: az oktatás válságát és a permanens képzést. Az oktatás jelenlegi válságos helyzetén sokat javíthatna – főként a felsőoktatásban – a könyvtárhasználatra nevelés a néhány tankönyvre, kézikönyvre és "ex cathedra" elhangzó előadásokra épített tanulmányi munka helyett. A permanens képzés keretében megint csak egyformán lényeges a könyvek és könyvtárak használata, akár az analfabétizmusba való visszaeséstől akarjuk megóvni a tanfolyam hallgatóit, akár egyetlen szerzett szaktudásukat frissítjük fel.

-.-.-.-.-.-

N.I. MOHOV, a Szovjetunió művelődésügyi miniszterhelyettese, "A könyvtárak mint a képzés és művelődés eszközei" című előadásában rámutatott, hogy a Szovjetunióban a kulturális forradalom szervesen összefüggött a könyvtárügy fejlődésével. A szovjet könyvtárak 3 fő területen nyújtanak, ill. nyújtottak segítséget a képzéshez és művelődéshez: 1. (a fejlődés kezdeti fókán) az írástudatlanság megszüntetésében, 2. az iskolai és felsőoktatási tanulmányi munkában, 3. a széles tömegeknek – az ember egész életútjára kiterjedő – önképzésben.

Az írástudatlanság felszámolásában központi szerepet vállaltak a könyvtárak, a könyvtárosok: olvasás-írási tanfolyamokat rendeztek, felolvasó-összejöveteleket tartottak, öregbetűs könyvekkel látták el a kezdő olvasókat.

Az iskolai munkát 170 000 iskolai könyvtár segíti közvetlenül. Emellett 6000 önálló gyermekkönyvtár működik a Szovjetunióban és sok közművelődési könyvtárnak van gyermekrésze. A megfelelően kiválasztott könyvekkel az ismeretek önálló elsajátítására nevelik a tanulókat, megkönnyítik számukra a pályaválasztást. A Lenin Könyvtár a Neveléstudományi Akadémiával együtt kidolgozta "Az olvasási kultúra alapjai" nevű fakultatív középiskolai tantárgy tantervét. Az esti és levelező hallgatók a tanintézet könyvtára mellett saját vállalatuk, üzemük könyvtárától is segítséget kapnak.

A dolgozók szaktudásának elmélyítéséhez a legkisebb falusi könyvtártól a területi könyvtárákig és a nagy szakkönyvtárákig minden könyvtártípus nagy segítséget nyújt csoportos tájékoztatás, az olvasókkal való egyéni foglalkozás, témabibliográfiák formájában, közelebb vive a könyvet a termelési egységekhez stb. Ugyanígy segítik a dolgozók általános műveltségének gyarapítását, a társadalmi-politikai irodalom, a művészeti és szépirodalom, a természettudományi és műszaki irodalom terjesztésével. A szovjet emberek önképzési célú olvasása - az olvasás-szociológiai vizsgálatok tanúsága szerint - komplex jellegű: a harmonikus fejlődésre törekvő ember átfogó érdeklődését tükrözi.

A könyvtári munka nevelési beállítottságát a gyarapítás ennek megfelelő jellegét fejezi ki a "társadalmilag hasznos állomány" fogalma, amely jelentős szerepet játszik a szovjet könyvtártudományban. A könyvtárak művelődési jelentősége a tömegkommunikáció újabb formáival szemben sem szorul háttérbe, hanem tovább növekszik. Felmérések szerint a könyvkölcsönzési igények 2/3-a közvetlenül a könyvtári munka (a könyvtárosok ajánlása, a kiállítások, a katalógus, a bibliográfiák) hatására jelentkezik.

A könyvtárhasználat tömegmértű lett a Szovjetunióban. A könyvtárpolitika egyik jelenlegi célkitűzése az, hogy minden egyes család használja a nyilvános könyvtárakat. Időszerűvé vált azonban már az a célkitűzés is, hogy minden egyes állampolgár járjon könyvtárba.

A jövő egyéb feladatai ezen a téren: az általános és a szakkönyvtárak együttműködése az olvasók tudományos tájékoztatásában; e folyamat gyorsítása érdekében a könyvtári-bibliográfiai munka intenzív gépesítése és automatizálása; az olvasás irányításának tudományos megalapozása végett az olvasók komplex tanulmányozása; a könyvpropaganda fejlesztése, elsősorban ajánló bibliográfiák útján.

-.--.-.-.-

M.S. ADISESHIAH, az UNESCO főigazgató-helyettese, "A könyvtár mint közművelődési tényező" c. előadásában abból indul ki, hogy a közoktatás fejlődé-

se és az információs robbanás minőségileg és mennyiségileg fokozott igényeket támaszt a könyvtárakkal szemben.

A tudomány és a technika fejlődése magasabb szintű, új módszerű oktatást kíván; a foglalkozások mobilizálódása lehetetlenné teszi a szakképzés lezárását valamilyen bizonyítvány elnyerése után; maguk az oktatási módszerek is egyre inkább az önálló ismeretszerzésre épülnek; mindez megköveteli a tanulóktól, hallgatóktól a céltudatos, szakszerű könyvtárhasználatot. (Az iskolai könyvtárak az oktatás támogatása mellett azt is előmozdítják, hogy a gyermek képessé váljon az önálló könyvtárhasználatra, tehát az iskola elvégzése után tovább gyarapítsa ismereteit.)

Az információ robbanás miatt egy-egy szakterület irodalmának nemcsak az elolvasása vált lehetetlenné, hanem hagyományos eszközökkel való áttekintése is; változtatni kell tehát a tájékoztatás módszerein. De gyorsítani kell a tájékoztatást, egyrészt mert az új tudományos tényeket gyorsan követi technológiai alkalmazásuk, másrészt mert az új gondolat hamar elavul a még újabbak jelentkezése folytán.

Az óriásira növekedett információigényt csak úgy tudjuk kielégíteni, ha egyesítjük a könyvtárak és tájékoztatási intézmények személyi és anyagi erőforrásait, ha jól megszervezett, központosított rendszerben építjük ki szolgáltatásaikat. A fejlettebb országokban regionális, másutt országos méretekben kell kialakítani ezt a rendszert, alkalmassá téve külföldi tájékoztatási szolgáltatások közvetlen felhasználására. A nemzetközi tudományos kommunikáció, információcsere hatékony szervezeti formája lesz a természettudományi tájékoztatási világrendszer, az UNISIST, amelynek létrejötte néhány éven belül várható.

-.-.-.-.-.-

Štefan PASIAR (Csehszlovákia) "A könyvtár mint művelődési tényező" címmel tartott előadást a plenáris ülésen. Rámutatott, hogy az általános alapismeretek nyújtásának feladatától a közoktatás általánossá tétele óta már mentesült a könyvtár, elő kell viszont segítenie az emberi személyiséggel azon képességeinek kibontakozását, amelyeket a fejlődés adott fokán a társadalom az egyéntől megkíván. Az állandóan jelentkező új ismeretek elsajátításán kívül egyre nőnek a követelmények a dolgozók erkölcsi magatartása, társadalmi tevékenysége és elkötelezettsége, alkotó tevékenysége iránt.

Az iskolarendszerben fokozatosan kialakulnak a felnőttoktatás olyan új típusai, mint pl. a posztgraduális képzés. Számos országban épülnek ki iskolán kívüli tanítási rendszerek; ezeknek különösen nagy szükségük van a könyvtárak segítségére. Magában az iskolai ok-

tatásban is csökkent a memorizálás és nőtt a tanórán kívüli ismeretszerzés szerepe. Így az oktatási eljárásoknak is igazodniuk kell az önképzéshez, amellet mindenféle intézményes oktatásban számításba kell venni a későbbi önképzés szükséges voltát. Mindez lényegesen növeli a könyvtár fontosságát az iskola számára.

A könyvtárak tájékoztató és nevelő tevékenységének színvonala azonban még sokszor nem elégíti ki a társadalmi követelményeket. Elvileg sem tisztázták még, hogyan tehetik közvetlenül hasznosíthatóvá a tudományos információkat. Még ha fel is tételezzük, hogy a tudományos dolgozók már aktívan igénylik és a megfelelő helyen meg is találják az információkat, a fizikai dolgozókat nyilván nem képesítette erre sem az iskolai oktatás, sem a szakmai képzés – pedig a modern termelés tőlük is alkotó munkát, önálló gondolkozást kíván. A könyvtáraknak is elő kell ezt segíteniük, megkeresve a maguk speciális lehetőségeit a közművelődés rendszerén belül.

Ehhez túl kell lépni a könyvtár pedagógiai szerepére vonatkozó gyakorlati vizsgálódásokon, s ki kell fejleszteni a b i b l i o p e d a g ó g i á t . Ennek körébe nem csupán az olvasókkal való foglalkozásnak, a könyvtár és az olvasók viszonyának a kérdései tartoznak, hanem a nyilvános könyvtárak nevelési tevékenységének egész problematikája, ezen belül kapcsolatuk az oktatási és egyéb művelődési intézmények könyvtáraival, valamint a tájékoztatói intézményekkel; így ide tartozik az információk feldolgozása és szakszerű kezelése az egyes művelődési intézményrendszereken belül.

-.-.-.-.-.-

J.G. ŽATKULIAK (Csehszlovákia) "A könyvtárak a felnőtt dolgozók iskolán kívüli képzésében" c. előadásában megállapította, hogy a könyvtárak az oktatási intézmények keretében folyó, valamint az egyéni és csoportos t a n u - l á s h o z az alábbi formában adnak segítséget: a) irodalmi tájékoztatás, b) a forrásmunkák kiválasztása és rendelkezésre bocsátása, c) tanácsadó és propagandaszolgálat (az előadók számára is, pl. a téma körülhatárolásához), d) bibliográfiai szolgáltatások, e) elemzések (statisztikák, szemlék stb.) készítése az előadások témaköréből. A könyvtáros tehát közreműködhet a felnőttoktatásban mint szerző (annotációk, szemlék írója), tájékoztató, konzultáns, nevelő (az olvasók nevelése az irodalom használatára), munkatárs, szervező.

A könyvtárak e téren sem érhetik be azzal, hogy várják az olvasókat; elébük kell menniük. A felnőttoktatásnak nemcsak a résztvevői, hanem sokszor még a szervezői sem ismerik a könyvtárak adta lehetőségeket. Célszerű volna, ha már az iskolában elsajátítanák a fiatalok a szakirodalmi tájékozódásra vonatkozó alapvető tudnivalókat. A könyvtáraknak is ismerniük kell a felnőtt-

oktatás elméletét és gyakorlatát, hogy tudatosan igazodhassanak a dolgozók konkrét csoportjainak differenciált igényeihez, érdeklődési köréhez.

-.-.-.-.-

A "Közművelődés és könyvtárak a Bolgár Népköztársaságban" c. referátum idézi a B o l g á r Kommunista Párt 1969. évi határozatát, amelynek értelmében a k ö z m ű v e l ő d é s hármaskérdése: magas képzésű szakemberek képzése, a nép alkotó erőinek kifejlesztése, a szakemberek kommunista szellemű nevelése.

Ezek a feladatok a k ö n y v t á r a k t ó l azt követelik, hogy a) gyorsan és helyesen gyarapítsák állományukat jól hasznosítható irodalommal; b) erőteljesebb bibliográfiai és tájékoztató tevékenység révén fűzzék szorosabbra kapcsolataikat az oktatással és a kutatással; c) hatékonyabb módszereket dolgozzanak ki a dokumentációs anyag tartalmi feltárására és hasznosítására; d) fejlesszék tovább olvasóik olvasási kultúráját, terjesszék a bibliográfiai ismereteket; e) fejlesszék tovább a kulturális és közművelődési munka ideológiai szemléletét.

-.-.-.-.-

J. WALIGORA és G. MEYER (NDK) "A könyvtár szerepe a nép nevelésében és képzésében" c. referátuma leszögezi, hogy a társadalomnak a maga politikai és gazdasági céljai eléréséhez szakképzett, művelt és politikailag öntudatos dolgozókra van szüksége. Ennek az igénynek a kielégítését szolgálja a könyvtári rendszer munkája. A közművelődési könyvtárak az általános irodalompropaganda mellett személyek szerint differenciált tájékoztató tevékenységet is fejtenek ki, s tudatosan állítják munkájuk középpontjába a gyermekek és ifjak, az ipari és mezőgazdasági munkában élenjáró dolgozók ellátását – tehát azokat, akik a jelenben és a jövőben a legjobban kamatoztatják a könyvtárban szerzett ismereteket. 1961-től 1969-ig az összes olvasók között 9%-kal nőtt a gyermekek és ifjak aránya, a felnőtt olvasók között pedig 5%-kal az aktív dolgozók és 9%-kal a szakmai tanulmányokat folytatók aránya. A felsőoktatási intézmények könyvtárai és a szakkönyvtárak is nagy gondot fordítanak – különböző rendezvényekkel is – olvasóik általános műveltségének, tájékozottságának a fejlesztésére.

-.-.-.-.-

N.N. SZOLOVJEVA "A bibliográfia segítsége a képzésnek és a nevelésnek" című, az ajánló bibliográfiákról szóló referátumával a bibliográfiai bizottság foglalkozott. A szerző szerint az a j á n l ó bibliográfiák rendszerének rendeltetése: a permanens képzés elősegítése, az olvasók tudományos világnézetének elmélyítése, a tudományos ismeretterjesztés, az erkölcsi és esztétikai nevelés. Tömegméretű és operatív is lehet az ajánló bibliográfia, ha a tömegkommunikációs eszközökön keresztül jut el az olvasókhoz.

Az ajánló bibliográfiáknak az olvasók érdeklődésének a tanulmányozására kell épülniük. Egyuttal azonban maguk is formálják az olvasók érdeklődését, ezért az olvasásvizsgálatok során külön tanulmányozni kell az ajánló bibliográfiák hatását.

Az iskolai tanulmányi munkához is segítséget ad az ajánló bibliográfia: az oktatás közvetlen támogatása mellett olvasási kultúrára neveli a tanulókat és hallgatókat (ennek egyik formája a felsőoktatásban a "Könyvtári és bibliográfiai ismeretek" c. tantárgy), segítségükre van hajlamaik kibontakoztatásában, a pályaválasztásban, támogatja erkölcsi és esztétikai nevelésüket. Külön szaktárgyi bibliográfiák jelennek meg az egyes tárgyak tanításához a tanárok számára; a szülők számára is készülnek bibliográfiák, gyermekük olvasmányainak a kiválasztásához. Az üzemben folyó szakmai képzés bibliográfiai ellátása a műszaki és tudományos forradalom következtében új, az eddiginél magasabb színvonalu megoldást kíván.

A permanens képzéshez (a különböző ifjúsági szakkörök, szakmai klubok munkájához, a fiatalok és felnőttek egyéni önképzéséhez) is segítséget adnak az ismeretterjesztő irodalomra vonatkozó bibliográfiák, amelyek részben egy meghatározott probléma irodalmát tárják fel, részben a még kialakulatlan érdeklődésű olvasónak adnak segítséget egy szélesebb területen a tájékozódáshoz, a további olvasás irányának kiválasztásához.

-.--.-.-

Az NDK könyvtáros-egyesülete

ZIRCZ Péter

A könyvtárak fejlődésének történeti – országonként közismerten sokféle változatban megnyilvánuló – sajátosságai határozzák meg azt a szerepet, amelyet a nemzeti könyvtáros-egyesületek, szövetségek hazájuk könyvtárügyében betöltenek.

A könyvtáros-egyesületek tarka táborában sajátos hely illeti meg az NDK "Német Könyvtáregyesületét", amely – mint ezt neve (Deutsche Bibliotheksvereine, DBV) is mutatja –, nem annyira a könyvtárosok, mint inkább munkál-tatók, a könyvtárak szakmai tömörülése. Ez a "kamara" vagy még inkább "egye-sülés" jellegű egyesület testületi tagokból tevődik össze: 1969 végén ösz-